

ABORDĂRI METODOLOGICE PRIVIND INTERPRETAREA DATELOR

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DATA INTERPRETATION

ANASTASIA OCERETNÎI,

conferențiar universitar, doctor în sociologie,
Universitatea de Stat din Moldova

CZU 303

Cercetarea sociologică implică un traseu complex al investigației, finalizând cu etapa de interpretare a datelor. În rezultatul acesteia, cititorul are acces, într-un limbaj comprehensibil, la datele din teren. În acest context, de rigurozitatea și perspicacitatea cercetătorului depinde înțelegerea datelor. În articol sunt prezentate particularitățile de distingere dintre etapele de analiză și interpretare a datelor, ambele fiind etape ale fazei de finalizare a oricărei cercetări.

Cuvinte-cheie: cercetare, interpretare, analiză, date

Sociological research involves a complex route of investigation, ending with the data interpretation stage. As a result, the reader has access in a comprehensible language to field data. In this context, the understanding of the data depends on the rigor and perspicacity of the researcher. The article presents the peculiarities of the analysis and interpretation of the data stages, both of which are stages of the completion phase of any research.

Keywords: research, interpretation, analysis, data

Introducere

Cercetarea științifică a fenomenelor sociale este un proces de o deosebită complexitate și rigurozitate, fapt ce asigură verificarea ipotezelor de o manieră încât să poată fi formulate concluzii pertinente și de o valabilitate generală, care vor contribui la dezvoltarea câmpului epistemologic al domeniului de cercetare. O etapă importantă a cercetării, cu implicații asupra construcțiilor sau reconstrucțiilor teoretice, este cea a *interpretării datelor*. Esența acestei etape este stabilirea semnificațiilor datelor și găsirea sensului, trecând astfel dincolo de tabele, scheme, figuri etc., ceea ce implică un efort intelectual deosebit.

Datele cu care operează sociologul, nu vorbesc de la sine, iar concluziile la care ajunge acesta în procesul de lucru asupra datelor pot fi trasate din multiple perspective. În acest sens, procesul prin care cercetătorul stabilește semnificațiile datelor din descoperirile făcute pe teren, este considerat ca fiind procesul de interpretare. Prin acest proces cercetătorul facilitează înțelegerea de către cititor a sensului descoperirilor din teren.

De la analiză la interpretare

Cercetarea oricărui fenomen social presupune verificarea unor ipoteze sau întrebări de cercetare, inclusiv și descoperirea unor noi perspective de studiere. Modul în care datele colectate sunt puse în relație cu ipotezele de cercetare, reprezintă etapa de analiză a datelor. În momentul în care datele colectate analizate sunt relaționate cu ipotezele, problematica de cercetare și câmpul investigațional în cadrul căruia a fost desfășurată cercetarea, este prezent procesul de interpretare. A interpreta rezultatele cercetării semnifică a anunța consecințele teoretice și a stabili domeniile ulterioare de cercetare sugerate de date.

Ca și etapă a cercetării, *interpretarea datelor* nu trebuie confundată cu *analiza datelor*, chiar dacă, mai ales pentru unii, este dificil de a sesiza diferența dintre aceste două etape. În delimitarea dintre analiză și interpretare este relevant de menționat că în procesul de analiză se ține cont de raportarea datelor la obiectul cercetării, în schimb interpretarea constă în a livra/stabili un sens datelor în contextul teoretic al cercetării. Prin interpretare cercetătorul inserează rezultatele obținute în ansamblul problematicii cercetate, demonstrând relevanța și relevanța acestora în cadrul unei discipline/științe

și descoperind noi domenii de cercetare în baza datelor interpretate. Pentru a ajunge la aceasta este necesar de a reveni la problematica de cercetare. În ce măsură rezultatele obținute răspund la întrebarea de cercetare? Care este contribuția lor la rezolvarea problemei de cercetare? Cum problematica este dezvoltată/îmbogățită? Ce concept este necesar de a fi modificat sau ajustat în contextul teoriei? Cum teoria este modificată de rezultatele obținute? Ce cercetări este necesar de a fi realizate? — a răspunde la aceste întrebări semnifică a interpreta teoretic datele.

Analiza surselor bibliografice atestă un interes scăzut al cercetătorilor față de teoretizarea procesului de interpretare a datelor. Deseori interpretarea este confundată sau subsumată procesului de analiză, acestea fiind două procese ce interacționează în cadrul fazei de finalizare a oricărui studiu sociologic. În această ordine de idei, cercetătorul Zghal R. conchide că **analiza datelor** constă în a aduna informațiile colectate pentru a putea fi procesate într-o formă susceptibilă de a raporta răspunsurile la întrebări, în timp ce **interpretarea** reprezintă o sinteză a răspunsurilor furnizate de analiză, utilă cercetătorului pentru a se poziționa în plan teoretic și practic în vederea oferirii unui sens mai general celor descoperite. În acest context, analiza are menirea de a reuni diversele date colectate în teren pentru a putea fi prezentate într-o formă bine determinată care să permită interpretarea lor. În altă ordine de idei, atât analiza, cât și interpretarea datelor necesită o onestitate intelectuală din partea cercetătorului, pentru a putea asigura fiabilitatea rezultatelor obținute [5]. Interpretarea datelor nu poate avea loc în afara posedării de către cercetător a unor date trecute prin procedee de analiză primară și/sau secundară, care pregătesc demersul de interpretare și chiar poate ghida cercetătorul în descoperirea unor căi de stabilire a sensului/înțeleșurilor și descoperirilor realizate.

În concepția profesorului american Babbie Ea. interpretarea este un termen tehnic utilizat în legătură cu modelul de elaborare, fiind similar explicației. În aceeași ordine de idei, interpretarea reprezintă rezultatul cercetării în care o variabilă test sau de control este descoperită a fi factorul de mediere prin intermediul căruia o variabilă independentă influențează o variabilă dependentă [1, p.587]. Definiția dată de Babbie Ea. corespunde în mare parte cercetărilor cantitative în cadrul cărora are loc o verificare riguroasă a relației dintre două sau mai multe variabile, în cadrul cărora are o importanță deosebită explicarea relațiilor cauzale a fenomenului social. În schimb, în cazul cercetării calitative relația dintre variabile este descoperită pentru a fi ulterior verificată.

Sociologul american Denzin N.K. acordă o atenție deosebită procesului de interpretare, considerând că în științele sociale este doar interpretare, în mod deosebit abordând rolul cercetătorului calitativ în transmiterea către publicul general a celor descoperite în cadrul cercetării. În cursul studiului acesta se confruntă cu o serie de impresii, documente, notițe de teren, fiind pus în situația de a da sens celor „învățate”. Acțiunea dată este denumită de autorul sus-numit drept „arta interpretării”, care poate fi descrisă la fel ca și calea de la teren la text până la cititor [2, p.500].

În același context, cercetătorii Tutty L.M., Rothery M.A. și Grinnell R.M. consideră că interpretarea datelor este cea mai motivantă etapă a analizei calitative, prin care are loc extragerea sensului din informațiile culese [3, p.114]. Interpretarea datelor este faza în care sunt extrase înțeleșuri din prelucrarea datelor (analiza și prezentarea lor), se fac comparații, se notează pattern-uri, se caută cazuri negative, se verifică rezultatele cu participanții la cercetare etc. Putem conchide că interpretarea este acțiunea de identificare și explicare a sensului datelor. Analiza și interpretarea datelor calitative implică decontextualizarea și recontextualizarea datelor. În cazul decontextualizării anumite părți din subiectul investigat pot fi „rupte” și cercetate în profunzime, prin „legarea” cu alte informații/material la aceeași tematică, în timp ce recontextualizarea va asigura că modelele descoperite sunt în acord cu contextul și să se prevină reduționismul. Cu alte cuvinte, aceste două particularități ale fazei finale a cercetării permit consolidarea modelului explicativ al fenomenului cercetat.

Trecerea de la teren la text și ulterior la cititor este un proces complex și reflexiv. Prin diverse metode și tehnici de analiză a datelor se pregătește materialul colectat pentru operația de interpretare a datelor. Cercetătorul creează texte de teren care pot conține notițe de teren sau documente, în baza cărora

este constituit textul „de cercetare”. Ulterior cercetătorul transformă textul dat într-un text interpretativ, în baza căruia se va redacta textul public (raport de cercetare, articol științific, monografie etc.).

În concepția lui Geertz C. interpretarea implică construcția procesului de citire a unui eveniment, atât de scriitor cât și de cititor [2, p.502]. Astfel, o interpretare „bună” este cea care reușește să „teleporteze” cititorul în acțiunea/evenimentul descris.

În această ordine de idei, interpretarea este un *proces productiv* care stabilește sensurile multiple ale unui eveniment, obiect, experiență sau text, și un *proces transformativ* prin care se clarifică și se sortează anumite experiențe. Prin scrierea unui text interpretativ are loc o descoperire a unei experiențe, transpusă într-un limbaj care va aduce la viață detaliile necunoscute cititorului.

Particularitățile interpretării datelor

Ca și etapă, interpretarea implică realizarea a două sarcini: *elaborarea unor sisteme de clasificare conceptuală* și *constituirea unor teme sau a unei teorii*. Cercetătorii Miles M.B și Huberman M.A. propun câteva strategii pentru generarea sensului, menționând că oamenii sunt „descoperitori de sensuri”: ei foarte ușor pot da sens unor evenimente haotice [4, p.245]. Astfel, strategiile propuse includ: notarea tiparelor (pattern-urilor) și a temelor, stabilirea plauzibilității, gruparea/clasificarea, crearea de metafore, numărarea, stabilirea unor comparații/contraste, divizarea variabilelor, subsumarea aspectelor particulare în ceva general, stabilirea elementelor importante (factoring), notarea relațiilor dintre variabile, identificarea variabilelor intermediare, construirea unui lanț logic de dovezi și crearea unei coerențe conceptuale/teoretice. Preluând această concepție, cercetătorii Tutty L.M., Rothery M.A. și Grinnell R.M. au dezvoltat doar câteva din ele în contextul descrierii procesului de interpretare a datelor calitative, cu un impact deosebit [3, p.114-115]:

- *desenarea unei diagrame de tip „ciorchine”* (clustering) care permite stabilirea necesității de legare între ele a temelor și a categoriilor: pentru fiecare temă se desenează un cerc în corespundere cu importanța acestora. Babbie Ea. definește această strategie ca reprezentarea conceptelor, relevând utilitatea acesteia în formularea teoriei [1, p.526].
- *crearea unei matrice*, care implică o listă a categoriilor/temelor așezate vertical și o listă a categoriilor/temelor așezate orizontal, indicându-se dacă acestea se potrivesc (+) sau nu (-);
- *numărarea apariției unităților de sens sau categoriilor*, utilizată cu scopul stabilirii la câți dintre participanți a apărut o anumită temă/concept, astfel încât analiza să fie una imparțială (a nu pune un accent deosebit pe teme emoționante, dar care au apărut în studiu destul de rar);
- *crearea unei metafore*, care este un mecanism de extragere a sensului;
- *căutarea legăturilor care lipsesc*, care presupune identificarea variabilelor intermediare care conectează două variabile;
- *notarea dovezilor contrare*, toate dovezile, inclusiv cele contrare, trebuie luate în considerație în justificarea conexiunilor sau nu între categorii și teme. Strategiile enumerate mai sus sunt aplicabile în special în cazul studiilor calitative, chiar dacă unele dintre ele pot fi aplicate și în cazul interpretării datelor cantitative.

În aceeași ordine de idei, se înscriu și sugestiile formulate de cercetătorul Wolcott H.F. în lucrarea *Transforming qualitative data: description, analysis, interpretation* (1994), printre care:

- extinderea analizei prin formularea de întrebări rezultate din date,
- realizarea de interferențe prin utilizarea raționamentelor inductive,
- stoparea la o anumită etapă de finalizare a unei idei și notarea a ceea ce urmează să se facă în continuare,
- luarea în considerare a sugestiilor unui membru al echipei de cercetare sau coleg,
- reîntoarcerea la teorie atât în interesul analizei, cât și a interpretării; analiza analitică oferă idei de structurare, în timp ce interpretarea oferă posibilitatea de lega datele de modelul teoretic în scopuri explicative,

- refocusarea interpretării în dependență de stilul de cercetare,
- stabilirea conexiunilor cu o experiență proprie de cercetare,
- analiza procesului interpretativ prin explicarea a ceea ce s-a realizat și a dificultăților,
- interpretarea procesului analitic, prin utilizarea ideilor intuitive, căutarea unor noi forme de prezentare a rezultatelor,
- explorarea formatelor alternative [6, p.40-46].

Totuși în cercetarea sociologică nu există niște reguli clare și unice cu privire la interpretarea datelor. Spre exemplu, în cercetările realizate de echipele conduse de Gusti D. asupra vieții spirituale, interpretarea datelor era făcută în trei direcții:

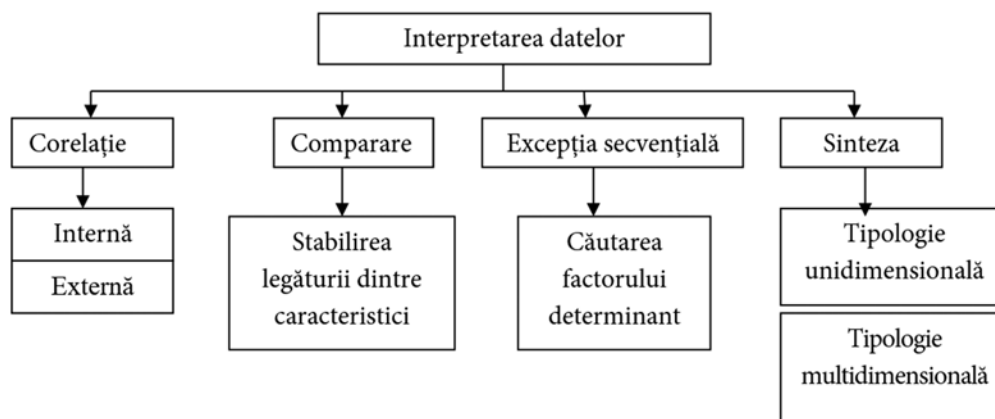
1. determinarea gradului de diferențiere, de autonomie a diverselor clase de valori spirituale,
2. realizarea tipologiilor diferite de spiritualitate conform preponderenței uneia sau altele din categoriile de valori în întregul vieții spirituale,
3. determinarea stilului spiritual propriu grupului social cercetat [7].

Pentru a utiliza corect datele sociologice în practica socială, principala condiție este interpretarea clară, corectă și completă a acestora.

Modul de analiză și interpretare a datelor prezintă particularități în cazul studiilor cantitative și a celor calitative. Astfel, Zghal R. [5]. relevă faptul că **interpretarea datelor calitative** este complicată prin faptul că se bazează mai mult pe calitățile cercetătorului, precum inteligență, intuiție, experiență, imaginație, puterea de observație etc., accentuându-se rolul reflecțiilor și a subiectivității în obținerea de rezultate. În cazul **datelor cantitative**, interpretarea acestora este avantajată de aplicarea unor metode matematice și statistice, precum calcularea abaterii standard, medianei, etc., însă calitatea interpretării depinde de factori calitativi, precum experiența și inteligența cercetătorului.

Cercetătorii ruși Горшков М.К. (Gorșcov M.C.) și Шереги Ф.Э. (Șereghi F.) în lucrarea *Прикладная социология: методология и методы* [8, p. 257], au prezentat o schemă logică a procesului de interpretare a datelor (*Figura 1*) care poate fi aplicată în special în cazul datelor cantitative:

Figura 1. Schema logică a interpretării datelor.



Sursa: M.K. Горшков, Ф.Э. Шереги *Прикладная социология: методология и методы*, 2011.

În concepția autorilor ruși specificul concluziilor studiului sociologic este determinat de profunzimea cunoașterii de către cercetător a subiectului și obiectului de cercetare, și de experiența și de abilitățile sale în a generaliza informații diverse și „pestrițe”. Astfel, caracterul interpretării datelor sociologice este stabilit în mare parte în etapa de conceptualizare a studiului, în special în etapa de operaționalizare a conceptelor, când are loc stabilirea caracteristicilor calitative ale fenomenului. La această etapă sociologul anticipează modalitatea de analiză și interpretare a datelor, care vor fi dezvoltate pe parcursul avansării cu etapa culegerii datelor (în special, în cazul studiilor calitative) și a etapei de prelucrare a datelor (în special, în cazul studiilor cantitative). Astfel, interpretarea datelor repre-

zintă un proces de durată ce implică o înțelegere profundă a datelor, pentru a putea transmite într-un format comprehensibil datele descoperite în teren către public sau cititori.

Concluzii

Indiferent de tipul datelor supuse interpretării, este important de relevat că scopul interpretării este de a trasa concluzii cu referire la relațiile și procesele care susțin constatările studiului, de a da sens datelor culese în teren pentru a putea fi integrate la nivel de teorii sau cadru de politici. Or, cercetătorul este cheia ușii pe care va intra cititorul în proces de descoperire a unui fenomen social nou sau redescoperirea noului într-un fenomen cercetat anterior, căci datele nu vorbesc de la sine.

Referințe bibliografice

1. BABBIE, Ea. *Practica cercetării sociale*. Iași: Polirom, 2010. ISBN 978-973-46-1274-1.
2. DENZIN, N.K. The Art and Politics of Interpretation. pp.500-515. In: DENZIN N.K., LINCOLN Y.S. *Handbook of Qualitative Research*. Thousand Oaks: Sage Publications, 1994. ISBN 0-8039-4679-1.
3. TUTTY, L.M., ROTHERY, M.A., GRINNELL, R.M. *Cercetarea calitativă în asistența socială. Faze, etape și sarcini*. Iași: Polirom, 2005. ISBN 973-681-845-4.
4. MILES, M.B., HUBERMAN, A.M. *Qualitative Data Analysis: an Expanded Sourcebook*. Second edition. Thousand Oaks: Sage Publications, 1994. ISBN 0-8039-4653-8.
5. GHARSALLAH, L. *Impact de l'ERP sur la performance: cas d'IGL*. Université de Sfax - Mastère Professionnel, 2006. [Accesat 21.06.2017]. Disponibil: http://www.memoireonline.com/05/07/463/m_impact-erp-performance-cas-igl21.html#toc62
6. WOLCOTT, H.F. *Transforming qualitative data: description, analysis, interpretation*. Thousand Oaks, CA: Sage, 1994. ISBN 0-8039-5281-3.
7. *Dicționar de sociologie rurală*. Coord. I. Bădescu, O. Cucu-Oancea. București: Ed. Mica Valahie, 2011. ISBN: 978-973-7858-86-3.
8. ГОРШКОВ, М.К., ШЕРЕГИ, Ф.Э. *Прикладная социология: методология и методы*: интерактивное учебное пособие. Москва: Институт социологии РАН, 2011. ISBN 978-5-89697-186-3.